

PHASELIS | Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi
Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies
Volume II (2016)

Aphrodite'nin Berlin'de Bir Epifanisi

An Epiphany of Aphrodite in Berlin

Mustafa KOÇAK

*PHASELIS: Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki makaleleri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, makalelerin çıktısını alabilir ve kaynak göstererek makalelere bağlantı verebilir.

PHASELIS: Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten makaleler derginin web sitesinde (journal.phaselis.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume II: Ocak-Aralık 2016) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni M. Koçak, "Aphrodite'nin Berlin'de Bir Epifanisi". *Phaselis* II (2016) 235-244.
DOI: 10.18367/Pha.16016

Geliş Tarihi: 02.08.2016 | Kabul Tarihi: 15.10.2016 | Online Yayın Tarihi: 08.11.2016

Editörya Phaselis Research Project
www.phaselis.org

Aphrodite'nin Berlin'de Bir Epifanisi

An Epiphany of Aphrodite in Berlin

Mustafa KOÇAK*

Öz: Berlin Devlet Müzeleri'nde muhafaza edilen ve sol dirseğiyle arkaizan bir *kore*'ye dayanan bir Aphrodite heykeli 150 yıldan beri arkeologlar tarafından bilinmektedir. Bunca zamandır bu eserin ne ifade ettiği hakkında çokça yorum da yapılmıştır. Genel anlamda bilim dünyası burada işlenen temanın *epiphaneia* olduğunda hemfikirdir. Ama *kore*'nin kimi/neyi temsil ettiği konusu hala tartışmalıdır. Geçtiğimiz yıllarda yayınlanan geniş kapsamlı bir çalışma tam da bu konuya adanmıştır. Bu çalışmanın yazarı, bu eser hakkındaki eski bir tezi, yani *kore*'nin Aphrodite'nin arkaik bir kült heykelini temsil ettiği tezini, bir takım yeni argümanla canlandırmayı denemektedir. Aşağıdaki makalede önce söz konusu bu tezin açmazları kısaca ele alınacaktır. Arkasından da, birçok arkeoloğun hali hazırda yapmış olduğu *epifani*-önerisine küçük bir katkıda bulunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Aphrodite · Kore · Epifani · Klasik Dönem Heykeli

Abstract: The Staatlichen Museen zu Berlin has a statue of Aphrodite that has been known to archaeologist for over 150 years. The figure is supported by her left elbow resting on an archaistic kore. To date there have been many different approaches to the interpretation of this work. In general, scholars agree that the theme of this composition is the epiphany of the goddess Aphrodite. Controversial is what the kore symbolizes. Recently, a comprehensive study was published on this issue. The author of that work attempted to revitalize with new arguments an old thesis concerning the statue in Berlin. This proposition says that the kore presents an archaic cult statue of Aphrodite. In the following paper the problems presented by this thesis are briefly treated. Then, through a small contribution the idea of the epiphany is supported.

Keywords: Aphrodite · Kore · Epiphany · Classical Sculpture

Hellen büyük boyutlu plastik sanatı, MÖ V. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, çeşitli formlarda desteklere yaslanan ya da dayanan figürler üretmeye başlamıştır¹. Gerçekte, çok fazla olmakla beraber, Klasik dönemin başlangıcından itibaren, özellikle vazo resimlerinde, anılan bu figürlerin zamansal öncülü olarak yaslanma/dayanma motiflerine rastlanır. Bunlar bir taraftan, *Parthenon* frizlerinde de karşımıza çıkan, uzun değneklerine dayanarak sohbete dalmış, *polis*in özgür erkek vatandaşlarının betimleridir (Fig. 3). Diğer taraftan *palaestra*'da, değişik boylarda

* Dr., Johannes Gutenberg Universität, Institut für Altertumswissenschaften, Arbeitsbereich Klassische Archäologie, Mainz. muustafakocak@gmail.com

¹ 2010'da tamamladığım ve 2013'te yayınlanan doktora çalışmamda (Koçak 2013) bu figürleri, Roma İmparatorluk Dönemi'nin başlangıcına kadar ve sadece sanat tarihi perspektifinden, yani sadece form gelişimi açısından incelemeye çalışmıştım. Orada bu fenomenin ikonolojik çözümlenmesine hiç bir şekilde değinmemiştim. Bu doğrultudaki en kapsamlı doktora çalışması Karin Schoch tarafından 2009 tarihinde yayımlanmıştır (Schoch 2009). Aşağıdaki makale, konuya ilişkin bir dizi değerlendirmenin ilki olacaktır.

Fig. 1. Aphrodite Heykeli (Cornetto Aphroditesi); MÖ 420 Dolayları. Staatliche Museen zu Berlin (Foto: Yazar)

Fig. 2. Arkaizan Kore. Fig. 1 Gibi (Foto: Yazar)

payelere dayanmış/yaslanmış genç atletlerdir². Ama konumuz olan büyük boyutlu serbest plastik eserlerin hemen hepsi kadın figürlerinden ve özellikle de Aphrodite heykellerinden oluşmaktadır. Bunlardan bir tanesi de, 1857'de Berlin Devlet Müzeleri'nin koleksiyonuna kazandırılan, arkaizan bir *kore*'ye (genç kız) yaslanmış olarak betimlenen 83 cm yüksekliğinde, Cornetto Aphroditesi olarak da tanına gelen bir Aphrodite heykelidir (Fig. 1 ve 2)³.

MÖ V. yüzyılın son çeyreğine ait olan bu orijinal Aphrodite heykelinde, arkaizan bir *kore* ilk kez bir figür desteği olarak kullanılmıştır. Bilim dünyasına tanıtıldığından beridir de *kore*'nin neyi ya da kimi temsil ettiği üzerine yapılan tartışmalar bitmeden süregelmektedir⁴. Bu zamana kadar getirilen önerilerin neredeyse olabilecek her yöne doğru yönelmesi, eserin ikonolojik okumasının ne denli sorunlu olduğunu da göstermektedir. Bir görüşe göre *kore* Aphrodite'in kendisidir; ya eski bir kült heykelidir ya da başında taşıdığı *polos* nedeniyle *khtonik* (yer altıyla, ölümler âlemiyle ilgili) bir Aphrodite'dir. Başka bilim insanları onun, Artemis, Spes ya da Genetyllis gibi başka bir tanrıça olabileceğini ileri sürmüştür. Kimilerine göre temsil edilen bir tanrıça değil bir ölümlüdür: bir rahibe ya da bir *adorant*, yani bir tapınıcıdır. *Kore* hakkındaki önerilerin birbirine bu kadar uzak düşmesine rağmen bilim dünyasındaki hâkim kanı kompozisyonun konusunun *epiphania* olduğudur. Böylece *kore* bir tapınağa ya da kutsal alana işaret eden bir 'heykel', yaslanan figürse bu heykelin yanında aniden beliren (*epiphania*) aşk tanrıçasının ta kendisidir⁵.

2009'da yayımlanan geniş kapsamlı doktora çalışmasında Karin Schoch da hem *kore*'nin hem de yaslanan figürün aynı kişi, yani Aphrodite olması gerektiğini savunmuştur⁶. Ona göre *kore* tanrıçanın o dönemden çok daha öncesine ait, arkaik bir kült heykelini temsil eder. Yaslanan figürse Aphrodite'nin MÖ V. yüzyılın ikinci yarısında yaratılan 'yeni imajının' bir temsilcisidir. Böylece farklı dönemlere ait tanrıça figürleri, yani eski ve yeni,

² Büyük boyutlu plastik eserlerin ortaya çıkmasından sonra vazo resimlerinde kadın figürleri de dayanmış/yaslanmış olarak betimlenmeye başlamıştır (Koçak 2013, 51-56 beilage 12-13).

³ Env. no. Sk 586. Alman arkeolog Eduard Gerhard tarafından 19. yüzyılın ilk yarısında Cornetto (Tarquinia), İtalya'da Falzacappa ailesinden satın alınıp Berlin'e getirilen ve daha sonra oradaki müzelere devredilen eser *Cornetto Aphroditesi* olarak da bilinir. MÖ V. yüzyılın son çeyreğinde çok büyük bir olasılıkla Attika'da üretilmiş ve buraların Roma hakimiyetine girmesinden sonraki bir dönemde İtalya'ya getirilmiş olmalıdır. İtalya'daki buluntu yeri binmemektedir (Koçak 2013, 16-21 lev. 3). Yunan sanatında hemen Arkaik Dönem sonrası ortaya çıkan arkaizan stil için bk. Zagdoun 1989; Fullerton 1990; Brahm 1994; Hölscher 2010.

⁴ Günümüze kadarki bilimsel tartışmalar ve yorum önerileri için bk. Schoch 2009, 111-128.

⁵ Bu konuda bk. Gladigow 1990.

⁶ Schoch 2009, 126-127.

Fig. 3. Φυλή (Boy) Kahramanlarını Gösteren Parthenon Cella Frizinden Bir Kesit. British Museum, Londra (Foto: Müze)

alan ve başka hiç bir tanrıda rastlanmayan çok köklü bir değişime uğramıştır⁸. Ama bu olurken de bir tehlike belirmiştir; aşk tanrıçasının yeni imajı, eskilerle, yani Arkaik Dönem'dekilerle karşılaştırıldığında asalet kaybına uğrayabilecek ayrıca o dönemdeki kadar ya da herkes tarafından kabul göremeyebilecektir. Kendi arkaik imajına yaslanan bir figürle, deyim yerindeyse bir taşla iki kuş vurulmuş olacaktır. 'Yeni' imajın 'eski' imaja bağlanmasıyla bir taraftan atalardan süregelen kadim kültürün devamlılığı vurgulanacak, diğer taraftan da Aphrodite hem eskisi gibi saygın hem de kudretli bir tanrıça olarak karakterize edilebilecektir. Araştırmacı aslında yeni olmayan⁹ bu tezin altını doldurabilmek için önce *kore*'nin arkaik bir Aphrodite idolünü temsil ettiğini kanıtlamaya çalışır. Sonra da, yukarıda da belirtildiği gibi, ezici bir çoğunluğu yazılı kaynaklardan bildiğimiz, eski ve yeni kültür heykellerinin birlikte var olduğu örnekleri uzun uzun sıralar. Hepsinde, eskiden beri var olagelen bir kültür heykelinin yanına genellikle çok sonraki bir dönemde daha farklı, yeni, 'modern' bir kültür heykeli eklenir ve bu ikisi birlikte var olmaya devam eder.

K. Schoch'un yukarıda kısaca tarif etmeye çalıştığımız tezinin ciddi bir kaç zayıf noktası bulunmaktadır. Aşağıda bu noktalar sergilenmeye ve başka bir yorumun önünün açılmasına, daha doğrusu pekiştirilmesine çalışılacaktır. Ama öncelikle bir konunun altını hemen çizmek gerekmektedir: bugünkü bilgilerimize göre arkaizan bir *kore*'ye yaslanmış/dayanmış figürlerin hangi malzemeden ürettikleri fark etmeksizin hepsi, yukarıda da andığımız gibi, Corneto Aphroditesi'nden sonradır - yani ilk defa bu eserde böyle bir figural destek karşımıza çıkar. Hatta bunların ezici çoğunluğu Klasik Dönem'den de sonra üretilmişlerdir. Dahası, Corneto Aphroditesinden sonra, Geç Hellenistik Dönem'e kadar mermerden yapılmış örnekler hiç rastlanmaz. Geç Klasik olduğu düşünülen iki örnek Schoch tarafından kataloglanmıştır¹⁰. Ama bu örneklerde figürler doğrudan *koreler*'e yaslanmazlar. Birinde Aphrodite olabilecek bir figür, üzerinde bir *kore*'nin durduğu yüksekçe bir payeye kolunu dayar. Diğerinde ise tanrıça, *aedikula* şeklinde kısaltılıp temsili olarak verilmiş, içinde bir idolün önündeki bir sunakla ayakta durduğu bir tapınağa yaslanır.

⁷ Schoch 2009, 193-288.

⁸ Schoch 2009, 141.

⁹ Yazarın da andığı gibi daha önce W. Deonna (1950) ve arkasından A. Delivorrias (1984) bu fikri savunmuşlardır.

¹⁰ Schoch 2009. Kat. no. A43 ve A44.

aynı kompozisyon içerisinde bir araya getirilmişlerdir. Ama tabii eski kültür heykelinin yanına bir yenisi eklenen sadece Aphrodite değildir. Yazarın verdiği onlarca örneğe bakılırsa Zeus'dan Hera'ya, Apollon'dan Athena'ya kadar birçok tanrı benzer bir uygulamayı paylaşmıştır⁷. Ama bu tanrıların hiç birinde, Corneto Aphroditesindeki benzer, görsel sanatlarda bir eski yeni buluşması yoktur. Bu duruma araştırmacı şöyle bir açıklama getirmeye çalışır: Aphrodite'nin görsel sanatlardaki imajı Arkaik Dönem'den, doğrusu MÖ V. yüzyılın 2. yarısından sonra, özellikle onun vücudunu vurgulayan ya da başka bir deyişle genç kadın vücudunu merkezine

Yorum konusunda geç örnekler, kendilerinden çok önce üretilenler için sadece çok belirli çerçevelerde, belki yardımcı olabilirler. Kısacası, birbirinden çok farklı zaman dilimlerine ait, koca bir coğrafyanın değişik köşelerinden günümüze ulaşan bu figürlerin hepsini bir sepete koyup tek bir yorum çıkartmaya çalışmak yerine Klasik Dönem’de ve daha dar bir coğrafyada, Corneto Aphroditesi’nin de yaratıldığı Attika’da kalarak yalnızca bu esere odaklanmak yöntemsel olarak daha sağlıklı bir yol olacaktır.

Gerçekten de MÖ V. yüzyılın ikinci yarısında, ama özellikle Parthenon sonrası, klasik arkeoloji dünyasının da uzun zamandır bildiği gibi, Atina ve Attika’da kelimenin tam anlamıyla bir Aphrodite betimi enflasyonu yaşanır¹¹. Birçok eski Aphrodite kültü yeniden canlandırılmış, bunun bir yansıması olarak, aşk tanrıçasının çok sayıda yeni heykeli, Phidias ya da Alkamenes gibi dönemin ünlü heykeltıraşları tarafından üretilmiştir. Sözü edilen yeni heykellerin birçoğunun öncüllere göre ayırt edici ana özelliği, yukarıda da belirtildiği gibi, Aphrodite’nin bir genç kadına ait vücut hatlarının kimi zaman erotizme varacak biçimde vurgulanarak öne çıkarılması ve de vücudun resmin (heykel, kabartma, vazo resmi vd.) ana teması haline gelmesidir. Sadece bununla da kalmaz, aynı zamanda, yaslanan ve dayanan figürlerde olduğu gibi, vücudun duruşu ya da kıyafetlerin taşınışı da geleneksel ve durağan sayılabilecek normlardan sıyrılarak daha akıcı, daha kendisini işaret eden ve daha açık bir hal alır¹². Aphrodite’nin vücudu ve duruşu onun *atribüsü* haline gelir. Öyle ki, diğer tanrıları ayırt edebilmek için örneğin miğfere, şimşeğe, ok ya da yay’a vs. ihtiyaç duyulurken, Aphrodite’nin bedenini görmek kim olduğunu anlamaya yeterlidir. Aslında bu durumun ilk olarak, Parthenon doğu alınığında, solunda oturan bir kadının kucağına yarı

Fig. 4. *Nereidler Anıtı’ndan Mermer Bir Nereid Heykeli, MÖ 400 Dolayları. British Museum, Londra (Foto: Müze)*

uzanmış yarı oturur haldeki Aphrodite betimlemesinde karşımıza çıktığı söylenebilir. Ama bu noktada şu da hemen belirtilmelidir: Parthenon sonrası yaklaşık 30-35 yıllık bu dönem, arkeolojide “Zengin Stil” olarak adlandırılan gelen bir sanat tarzının hüküm sürdüğü bir dönemdir¹³. Bu tarzda (stilde), özellikle kadın figürlerinde elbiselerin verilmesi onların ‘ıslak’ olduğu, o nedenle de vücutlara yapışıp tüm hatların çıplakmışçasına okunur hale geldiği izlenimini doğurur. Böylece, örneğin Olympia’da gökten süzülerek inen bir Paionios Nike’sinin ya da Ksanthos’ta Nereidler Anıtı’nın sütunları arasında koşuşturan *Nereid*’lerin (Fig. 4) genç kadın vücutlarının sergilenişinde Aphrodite’den aşağı kalır yanları yoktur. Hatta bu tarz betimlemelere dönemin mezar stellerinde, dolayısıyla ölümlü kadınlarda da rastlanır¹⁴.

Şimdi, yukarıda mümkün olan en kısa bir biçimde çizmeye çalıştığımız bu kulisin önünde, Corneto Aphroditesini zaman daşı diğer Aphrodite ve kadın heykelleriyle yan yana getirirsek ne görürüz? Hemen tespit edebileceğimiz en önemli ilk ve şaşırtıcı şey, Corneto Aphroditesinin hayli tutucu olduğudur. Diğer yaslanmış/dayanmış Aphrodite’lerin hemen hepsinde ör-

¹¹ Bk. Strocka 1975; Pirenne-Delforge 1994; Rosenzweig 2004; Weber 2006.

¹² Daha önceki araştırma literatürüyle beraber bk. Schoch 2009, 130-139.

¹³ Kreikenbom 2004.

¹⁴ Örneğin bk. Koçak 2013 Beilage 14. 5.

neğin bir omuz, *khitonun* aşağı kaymasıyla, koltukaltını da ortaya çıkaracak kadar hafifçe açılmış, böylece aşk tanrıçasının seksüel yanı, altı kalın bir çizgiyle çizilerek, ortaya dökülmüştür¹⁵. Corneto Aphroditesi'nin *khitonun* yakası ise biraz dalgalanmıştır, ama omuzların ikisi de sıkı sıkıya kapalıdır. Onun üzerinde ayrıca, örneğin yine bir ağaca yaslanmış Este Aphroditesi (Fig. 5), Athena Nike Tapınağı'nın kabartmalarındaki Nike'ler ya da Nereidler Anıtı'nın Nereid'lerinde rastladığımız, yapışarak vücudu neredeyse çıplakmış gibi gösteren bir elbise de yoktur¹⁶. Kıyafetiyle, örneğin Pire Müzesi'nde bulunan bir heykelda (Fig. 6) olduğu gibi, dönemin en sıradan 'genç kız' betimlemelerinden hiç bir farkı yoktur¹⁷. Bu haliyle Corneto Aphroditesi asla zamanın yeni moda Aphrodite imajının temsilcisi olarak görülemez. Ama tam da bu eserle, Klasik Dönem'in, arkaizan bir *kore* ile zamandaş bir kadın (Aphrodite) figürünün aynı kontekst içinde yer aldığı bilinen tek örneği durur karşımızda. Aksine, bu yeni moda vücudun, giysilerin vs. temsilcisi olabilecek Aphrodite figürleri ağaçlara, payelere vs. dayanmış/yaslanmışlardır. Halbuki, K. Schoch tarafından savunulan teze göre, tam da bu son Aphrodite figürlerinin yanlarında birer arkaizan *kore* durmalıdır ki, tanrıçanın asaleti kudreti artsın ve de bu erotize edilmiş Aphrodite'leri görüp sinirlenen tutucu dindarlar sakinleştirilebilsin¹⁸. Buradan çıkarılacak ilk ve en basit sonuç şudur: Schoch tarafından savunulan tezin en önemli dayanaklarından birinin herhangi bir temeli bulunmamaktadır.

Peki, figür desteği işlevi gören arkaizan *kore*, iddia edildiği gibi Aphrodite'ye ait daha erken, Arkaik Dönem'e ait bir kült heykelini mi temsil etmektedir? Doğrusu bu soruya verilebilecek geçerli tek bir cevap olamayacağından her cevabı vermek mümkündür; zira Aphrodite'nin, bu *kore* ile karşılaştırabileceğimiz, Arkaik Dönem'e ait hiçbir kült heykeli elimizde bulunmamaktadır. Elbette anılan döneme ait ve genel hatlarıyla konumuz olan *kore*'ye benzeyen bir kült heykelinin varlığı olasılıklar dâhilindedir. Ama biz bunun kendisini ya da diğer görsel sanatlarda doğrudan

Fig. 5. Bir Ağaca Dayanmış Olarak Betimlenen Este Aphroditesi; MÖ V. Yüzyıl Sonu. Kunsthistorisches Museum, Viyana (Foto: Müze)

Fig. 6. Muhtemelen Persephone'yi Betimleyen Bir Kadın Heykeli, MÖ 420 Dolayları. Archeologiko Mousio, Pire (Foto: Müze)

¹⁵ Koçak 2013 lev. 1. 4. 5. 8. 9. 11.

¹⁶ Koçak 2013 lev. 5.

¹⁷ Koçak 2013 Beilage 6. 1.

¹⁸ Bu makalenin kapsamında daha fazla ayrıntıya girmek maalesef çok zor, ama Schoch'un aynı yerde dile getirdiği düşüncenin, yani Aphrodite'nin MÖ V. yüzyılın ikinci yarısındaki imajının eskisi kadar saygı görmemiş ya da ciddiye alınabilecek bir grup insan tarafından kabul edilmemiş olabileceğinin hiç bir temeli yoktur. Bunu -en iyi- bulguların kendisi zaten göstermektedir; o dönemde, anıldığı şekilde Aphrodite'ye ait bir düzineden fazla heykel üretilmiştir ve hepsinden önemlisi, bu yeni 'erotik imaj' Attikalı kadınlar tarafından da mezar stellerinde olduğu gibi devralınmıştır. Söz konusu bu yeni imajın geniş kapsamlı bir dini tutuculukla karşı karşıya gelmiş olabileceği fikri, anlaşıldığı kadarıyla moderndir.

Fig. 7. Bir Vazo Üzerinde Bir Aphrodite İdolü; Ayrıntı, MÖ IV. Yüzyıl. Staatliche Antikensammlungen, Münih (Foto: Oenbrink 1997 B15)

bir yansımasını¹⁹ görmedikçe sadece ve sadece var olandan hareket etmek en doğru yöntem olacaktır.

Corneto Aphroditesi'nin *koresi* ile karşılaştırılabilecek arkaizan idollere, MÖ V. yüzyılın başlarından itibaren Klasik Dönem'in vazo resimlerinde rastlarız. Orada genellikle *narratif*, yani hikâye anlatan, bir sahnenin merkezi figürleri olarak çıkarlar karşımıza. Örneğin Menelaos'tan kaçan güzel Helena, Athena tapınağına koşarak, bu tanrıçanın kült heykeline sığınır²⁰. Helena döneminde, MÖ 5. yüzyılın başlarına, uygun bir şekilde betimlenirken, Athena heykeli tamamen arkaizan bir tarzda verilmiştir. Vazo resimlerinde, özellikle MÖ V. yüzyılın sonlarından itibaren çok sayıda Aphrodite idolu de yer alır (Fig. 7)²¹. Hemen hepsinin ortak özelliği, duruş ve giysileriyle Arkaik Dönem'in *kore* şemasını tekrarlamaları, zeminden yükseltilmiş bir platformun üzerinde durmaları ve bununla birlikte etraflarındaki 'normal' kıyafetler giyen, genelde daha büyük boyutlu verilmiş, 'normal' zeminde 'normal' bir şekilde hareket eden diğer figürlerden hemen ayırt edilebilmeleridir. Bilindiği üzere bu arkaizan figürler betimlenen o sahneler içerisinde tanrıların kendileri değil onların heykelleridir. Yani Helena herhangi bir yerde 'gerçek' tanrıça Athena'ya sığınmaz, aksine, içinde onun heykelinin durduğu tapınağa girer. Sözcüğün tam anlamıyla bir "Bild im Bilde" (resim içinde resim) durumudur vazolarda gösterilen²².

Burada sorulması gereken can alıcı soruyu, kısa bir makalesinde F. Hölscher²³ ortaya koymuştur; acaba bu figürlerin her birinin arkasında gerçekten, ilgili tanrı ya da tanrıçanın Arkaik Dönem'e ait bir kült heykeli mi vardır? Yani ressamlar o sahnelerde, bilindik bir arkaik kült heykelinin, o yenilerine göre daha değerli olarak görüldüğü için, küçük bir suretini mi çizmişlerdir? Tabi Hölscher sorduğu soruya gayet ikna edici bir cevap verir. Yazara göre arkaizan stilin kullanılmasının yegâne nedeni farklılık yaratmaktır, yoksa gerçekten var olan arkaik bir heykelin suretini çizmek değil. Amaçlanan, resmedilen 'objenin' tanrının kendisi değil de bir heykel olduğunu açık seçik gösterebilmektir. Bu anlamda söz konusu olan aslında bir çeşit *piktogram*dır ve bu şöyle okunabilir: arkaizan figür = heykel (artık hangi tanrı ise).

Bu durumda, Corneto Aphrodite'sinin *koresi*ni vazo resimlerinin idolleriyle karşılaştırdığımızda onu olası bir Arkaik Dönem Aphrodite kült heykeliyle karşılaştırmış olmuyoruz. Her şeye rağmen bunları yan yana getirdiğimizde, aralarındaki hemen göze çarpan ciddi farkları da kısaca sıralamak gerekir. Örneğin vazo resimlerindeki Aphrodite'ler, bizim *korenin* aksine, hep kollarını yanlara ya da yukarıya açmış ve ellerinde bir şeyler (sunu çanağı, ayna, asa, meyve vs.) tutar halde betimlenmişlerdir²⁴. Sonuçta ancak şunu söyleyebiliriz; tıpkı vazo resimlerindeki bir arkaizan idolün arkaik bir kült heykelini değil de sadece ve sadece bir *heykeli* temsil etmesi gibi, Corneto Aphrodite'sinin *koresi* de daha erken, arkaik bir Aphrodite heykelini değil, genel anlamda

¹⁹ Ya da yazılı kaynaklarda şüpheye yer bırakmayacak bir tarifini, ki bu hemen hiç bir heykel için yoktur.

²⁰ Oenbrink 1997, 111 lev. 18.

²¹ Oenbrink 1997, lev. 21-30.

²² W. Oenbrink'in eserinin adından esinlenerek: *Das Bild im Bilde*.

²³ Hölscher 2010.

²⁴ Oenbrink 1997 lev. 21-30.

bir Aphrodite heykelini temsil ediyor olmalıdır. Yani burada daha eski, Arkaik Dönem'e ait herhangi bir kült heykelinin, o kültün katılımcıları tarafından daha kutsal, daha değerli, daha güçlü vs. görülmesi diye bir şey söz konusu değildir²⁵. Eğer Corneto Aphroditesi'ni yaptırانların niyeti böyle bir şey olsaydı, *korenin*, vazo resimlerindeki gibi benzer bir şekilde, biraz daha özel daha kendine has, daha tekil şekillendirilmesini beklemek gerekirdi. Ama tam tersine o, motif, duruş ve giysi bakımından aynı dönemin diğer *kore*lerinden, örneğin üç gövdeli Hekate'den (Fig. 8) ya da arkeoloji dünyasının yine çok tanıdığı iyi Ksenokratia kabartmasında görülen *kore*den hiçbir şekilde ayrılmaz, bunlarla tıpa tıp aynıdır²⁶.

Şimdiye kadar ulaştığımız sonucu bir cümleyle tekrarlayacak olursak: Makalemizin konusu olan eserde Aphrodite, dönemin 'yeni Aphrodite imajını' temsil etmekten çok çok uzaktır ve yukarıda gösterilen 'sıradanlığıyla' *kore* belirli değil, olsa olsa genel anlamda bir tanrıça heykeline işaret eder. Tüm kompozisyonun konusu eski ve yeni kült heykellerini aynı kontekste buluşturmak değildir. Amaçlanan çok büyük bir olasılıkla ve Schoch'un da kısaca değindiği gibi, kudretli tanrıçayı bir *epiphania* anında göstermektir²⁷. Bu bağlamda Aphrodite'nin sağ eliyle yaptığı hareket, yani başının üzerindeki *himation*'u tutarak yana doğru çekme ayrı bir anlam kazanır. Zira kimi düğün sahnelerinde hem insanlar arasında ve hem de örneğin Selinunt'taki ünlü Hera tapınağının bir *metopunda* Zeus karşısında duran Hera'da olduğu gibi tanrılar dünyasında bu *himationu* yana çekme jesti izlenebilir. Yüz açma, kendini gösterme olarak yorumlanabilecek bu jest, Atina Agora Müzesi'nde muhafaza edilen ve Aphrodite'yi bir *adorant* ile beraber gösteren bir adak kabartmasında da görülebilir²⁸. A. Klöckner ve C. Wulfmeier'e göre tanrıçayı *epiphania* anında betimleyen kabartmada sol tarafta bir yükselti üzerinde elini dua etmek üzere kaldırmış giyimli bir kadın figürü durur. Sağda, biraz daha aşağıdaysa, bu kadın figürüne dönük olarak, bir sandalye üzerinde yayılarak oturmuş bir Aphrodite resmedilmiştir²⁹. Klöckner - Wulfmeier bu olayın bir deniz kıyısında gerçekleştiğini ileri sürerler: Çünkü kadın figürü alışılmadık bir şekilde yüksekte durur, tanrıçanın oturduğu sandalye hafifçe arkaya kaykılmıştır ve nihayet yine tanrıçanın ayaklarının dibindeki bir şekil Yunus balığı olarak yorumlanabilir. Dua eden dindar karşısında aniden tezahür eden Aphrodite, bir de *himationu*nu kafası hizasında yana çekerek yüzünü açar ve böylece *epiphania* bir kez daha

Fig. 8. Üç Gövdeli Arkaizan Hekate, MÖ V. yüzyıl eserinin Roma İmparatorluk Dönemi kopyası. British School at Athens, Atina (Foto: B.S.)

²⁵ Görüldüğü kadarıyla, bir kült heykeli ne kadar eski olursa o kadar güçlü ve saygındır vs. gibi bir düşünce Roma İmparatorluk Dönemi ile beraber ortaya çıkan ve hiç de herkes tarafından paylaşılan bir düşünce değil (Hölscher 2010). Bunu en azından MÖ V. yüzyıl için rahatça söyleyebiliriz. Örneğin o dönemim dindarlarının duygularını vs. en iyi yansıtan araçlardan biri kuşkusuz adak kabartmalarıdır. Ama sıklıkla tanrıların ve insanların 'buluştuğu' Klasik Dönem adak kabartmaları arasında arkaizan ya da arkaik bir tanrı figürünün betimlendiği hemen hiç bir örnek yoktur, bunlar için bk. Güntner 1994; Baumer 1997; Edelmann 1999; Comella 2002; Vikela 2005; Schild-Xenidou 2008.

²⁶ Koçak 2013 Beilage 7.

²⁷ Schoch 2009, 139.

²⁸ Klöckner – Wulfmeier 1999.

²⁹ Bu Aphrodite, tanrıçanın iyi bilinen bir heykel tipinin, Olympias'ın, belki de bilinen ilk refleksidir.

vurgulanmış olur. Yani bu jest bir çeşit resim altı yazısı işlevi görür.

Corneto Aphroditesinin *koresi* yarım bir küreyi andıran *amorfe* bir kütlenin üzerinde durur (Fig. 2). Yüzeyi hiç biçimlendirilmemiş bu kütle ancak bir kaya parçası olarak yorumlanabilir. O halde *kore*, kapalı bir alanda değil, açık bir alanda, doğada bir yerlerde durmaktadır. Böylece kompozisyondaki birincil işlevi belli bir kutsal yere işaret etmektir, belli bir heykele değil. Heykele yapılan gönderme sadece bu kutsallığı anlaşılır kılabilmek ve 'modern' kıyafetleriyle orada duran tanrıçanın 'gerçek' olduğunun altını çizmek içindir. Söz konusu dışarı oluncu akla hemen, Aphrodite'nin Atina ve civarındaki sayısız *hypaetral* (açık hava) tapınağı gelebilir³⁰. Ama eserin antik dönemdeki konteksi hakkında maalesef hiç bir bilgiye sahip olmadığımızdan, işaret edilen yerin neresi olduğunun cevabını vermek artık mümkün değildir. Ancak tüm kompozisyonun iletmek istediği şey açıktır: Tıpkı yukarıdaki kabartmada olduğu gibi tanrıça, dışarıda, doğada belirli ve anlaşılabilir kutsal bir yerde aniden tezahür eder ve kendisini ona inananlara görünür kılar. Antik Hellen dünyasının tanrıları, o zamanki düşünceye göre, kendileri için kutsal olan belli yerlerde tezahür etmeye eğilimlidirler³¹.

---

³⁰ Bu tapınaklar ve literatür için bk. Koçak 2013, 60-72.

³¹ Doepner 2002, 154. *Epifaninin* belli bir yere bağlılığı için: Gladigow 1990, 105-106.

BİBLİYOGRAFYA

- Baumer 1997 L. E. Baumer, *Vorbilder und Vorlagen. Studien zu klassischen Frauenstatuen und ihrer Verwendung für Reliefs und Statuetten des 5. und 4. Jh. vor Christus*. Bern 1997.
- Brahms 1994 T. Brahms, *Archaismus. Untersuchungen zu Funktion und Bedeutung archaischer Kunst in der Klassik und im Hellenismus*. Frankfurt am Mainz 1994.
- Comella 2002 A. Comella, *I Rilievi Votivi Greci di Periodo Arcaico e Classico: Diffusione, Ideologia, Committenza*. Bari 2002.
- Delivorrias 1984 A. Delivorrias, "Aphrodite". *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* [LIMC] II (1984) 3-151.
- Deonna 1950 W. Deonna, "Aphrodite Accoudée". *L'antiquité Classique* XIX (1950) 45-64.
- Doepner 2002 D. Doepner, *Steine und Pfeiler für die Götter. Weihgeschenkungen in westgriechischen Stadtheiligtümern*. Wiesbaden 2002.
- Edelmann 1999 M. Edelmann, *Menschen auf griechischen Weihreliefs*. München 1999.
- Fullerton 1990 M. Fullerton, *The Archaistic Style in Roman Statuary*. Leiden 1990.
- Gladigow 1990 B. Gladigow, "Epiphanie, Statuette, Kultbild. Griechische Gottesvorstellungen im Wechsel von Kontext und Medium". Eds. H. G. Kippenberg, L. P. van den Bosch, L. Leertouwer – H. A. Witte, *Genres in Visual Representations. Proceedings of a Conference Held in 1986 by Invitation of the Werner-Reimers-Stiftung in Bad Homburg/Germany*. Leiden (1990) 98-112.
- Güntner 1994 G. Güntner, *Göttervereine und Götterversammlungen auf Attischen Weihreliefs*. Würzburg 1994.
- Hölscher 2010 F. Hölscher, "Gods and Statues - An Approach to Archaic Images in the Fifth Century BCE". Ed. J. Mylonopoulos, *Divine Images and Human Imaginations in Ancient Greece and Rome*. Leiden (2010) 105-120.
- Klöckner – Wulfmeier 1999 A. Klöckner – C. Wulfmeier, "Eine Epiphanie der Aphrodite". Eds. R. F. Docter – E. M. Moormann, *Proceedings of the XVth International Congress of Classical Archaeology. Archaeology towards the Third Millennium. Reflections and Perspectives*. Amsterdam (1998) 216-218.
- Koçak 2013 M. Koçak, *Aphrodite am Pfeiler. Studien zu aufgestützten/angelehnten weiblichen Figuren der griechischen Marmorplastik*. Istanbul 2013.
- Kreikenbom 2004 D. Kreikenbom, "Der reiche Stil". Ed. P. C. Bol, *Die Geschichte der antiken Bildhauerkunst II. Klassische Plastik*. Mainz 2004.
- Oenbrink 1997 W. Oenbrink, *Das Bild im Bilde. Zur Darstellung von Götterstatuen und Kultbildern auf griechischen Vasen*. Frankfurt am Mainz 1997.
- Pirenne-Delforge 1994 V. Pirenne-Delforge, *L'Aphrodite grecque. Contribution à l'étude de ses cultes et de sa personnalité dans le panthéon archaïque et classique*. Athens - Lüttich 1994.
- Rosenzweig 2004 R. Rosenzweig, *Worshipping Aphrodite. Art and cult in Classical Athens*. Ann Arbor 2004.
- Schild-Xenidou 2008 V. Schild-Xenidou, *Corpus der boiotischen Grab- und Weihreliefs des 6. bis 4. Jahrhunderts v. Chr.* Mainz 2008.
- Schoch 2009 K. Schoch, *Die doppelte Aphrodite – alt und neu bei griechischen Kultbildern*. Göttingen 2009.
- Strocka 1975 V. M. Strocka, "Athens Kunst im Peloponnesischen Krieg". Eds. G. Alföldy et al., *Krisen in der Antike. Bewusstsein und Bewältigung*. Düsseldorf (1975) 46-61.
- Vikela 2005 E. Vikela, "Griechische Reliefweihungen. Ikonographie der Göttin und Bildkomposition der Reliefs". *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts Athenische Abteilung* 120 (2005) 85-161.

Weber 2006

M. Weber, "Die Kultbilder der Aphrodite Urania der zweiten Hälfte des 5. Jahrhunderts v. Chr. in Athen/Attika und das Bürgerrechtsgesetz von 451/0 v. Chr.". *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts Athenische Abteilung* 121 (2006) 165-223.

Zagdoun 1989

M.-A. Zagdoun, *La Sculpture archaïsante dans l'art Hellénistique et dans l'art Romain du Haut-Empire*. Paris 1989.